

ЕДГАР АЛЪН ПО СПУСКАНЕ В МАЕЛСТРОМА

Превод от английски: Кирил Хавезов, 1968

chitanka.info

СПУСКАНЕ В МАЕЛСТРОМА^[0]

*Пътищата господни в Природата и в Предначертанията не са **наши** пътища и в опитите си да му се уподобим ние сме безсилни дори да си представим величието, проникновеността и непостижимостта на неговите деяния, **чиято дълбочина надминава дълбочината на кладенеца на Демокрит**^[1].*

Джоузеф Гленвил^[2]

И ето ние стигнахме сега върха на най-високата скала. В течение на няколко минути старецът, изглежда, не беше в състояние да говори от изнемога.

— Не тъй отдавна — най-последно промълви той — бих могъл да ви превода по тази пътека със същата лекота, както и най-малкият ми син; но преди три години и нещо с мене се случи едно произшествие, каквото още никога не се е падало на смъртен — или поне смятам, че няма на Земята човек, който, преминавайки през такова изпитание, би останал жив и би могъл да разкаже за него. Шестте часа на преживяния от мене смъртен ужас сломиха духа и силите ми. Вие мислите, че съм **истински** старец, но грешите. За по-малко от един ден косите ми, черни като смола, станаха съвсем бели, тялото ми отслабна и нервите ми дотолкова се разстроиха, че треперя от най-малкото усилие и се плаша от сянката си. Знаете ли, стига само да погледна надолу от тази малка канара и веднага започва да ми се вие свят.

„Малката канара“, на края на която той полегна да си почине толкова нехайно, че по-голямата част от тялото му увисна над бездната и той се задържаше само благодарение на това, че се опираше с лакът на стръмната и хлъзгава издатина, тази „малка канара“ се издигаше над пропастта като прав, отвесен лъскавочерен каменен блок на около хиляда и петстотин или шестстотин фута над веригата скали, които се трупаха под нас. За нищо на света не бих се осмелил да се приближа макар и на пет-шест ярда до нейния ръб. Да си призная, опасната поза на моя спътник така дълбоко ме потресе, че паднах ничком на земята и като се вкопчих за стърчащите край мене храсти, не се решавах да вдигна очи към небето — не можех да се отърва от мисълта, че цялата тази планина ей сега ще рухне под бесния напор на вятъра. Измина доста време, преди да успея малко да се съвзема и да намеря в себе си мъжество да се поизправа, да седна и да се загледам внимателно в далечината.

— Не бива да се отпускате така — каза водачът ми, — та нали точно за това ви доведох тук, за да ви покажа мястото на произшествието, за което говорих, защото ако искате да послушате тази история, трябва цялата картина да бъде пред очите ви.

Ние сега се намираме — продължи той със същата неизменна обстоятелственост, с която се отличаваше във всичко — над самото крайбрежие на Норвегия, на шестдесет и осем градуса ширина, в обширната област Нордланд, в суровия край на Лофоден. Планината, на върха на която седим с вас, се нарича Мрачният Хелсеген. Я сега се изкачете мъничко по-високо, дръжте се за тревата, ако ви се вие свят, ей така, и погледнете надолу, хей там, отвъд ивицата на мъглите под нас, в морето.

Погледнах и пред очите ми притъмня: видях ширналата се повърхност на океана, чиито води имаха такъв гъст мастилен цвят, че неволно си спомних за Mare Tenebrarum^[3] в описанието на нубийския географ^[4]. Не може човек дори да си въобрази по-безрадостно, помрачно зрелище. Надясно и наляво, догдето поглед стига, се простираха вериги отвесни чудовищно черни надвиснали скали, които сякаш затуляха целия свят. Тяхната зловеща чернота изглеждаше още по-черна поради пенестите вълни на прибоя, които, като издигаха високо белите си страшни гребени, се сгромолясваха върху им с нестихващ рев и вой. Точно срещу носа, на чийто връх се намирахме,

на около пет-шест мили навътре в морето, се виждаше мъничко пусто островче, или по-право би било да се каже, че то се отгатваше по яростното клокочене на вълните, които се надигаха около него. На около две мили по-близо до брега се виждаше друго островче, по-малко, чудовищно нарязано, голо и заобиколено от всички страни с изпъкващи тук-там тъмни зъбери на скалите.

Повърхността на океана по цялото пространство между далечното островче и брега имаше някакъв необикновен вид. Въпреки че вятърът духаше откъм морето с такава сила, че малкият кораб, който се движеше в далечината с плътно прибран трисел, постоянно изчезваше от очи, заравяйки целия си корпус във вълните, все пак това не беше истинско морско вълнение, а някакви кратки, бързи, гневни плясъци във всички страни — и по вятъра, и срещу вятъра. Пяна почти нямаше, тя кипеше само край самите скали.

— Ей онова далечно островче — продължи старецът — се нарича от норвежците Вург. Това, по-близкото, пък е Моске. Там, на една миля към север, е Амбаарен. А това са Ислезен, Хотхолм, Кейлдхелм, Суарвен и Букхолм. А по-нататък, между Моске и Вург, се намират Отерхолм, Флимен, Сандфлезен и Стокхолм. Ето ви точните названия на тези местенца, но защо всъщност е било необходимо изобщо да ги наричат някак, това нито на вас, нито на мене е дадено да го разберам. Чувате ли нещо? Не забелязвате ли някаква промяна във водата?

Ние вече около десет минути се намирахме на върха Хелсеген, където се изкачихме от вътрешната част на Лофоден, тъй че морето видяхме едва тогава, когато то внезапно се откри пред нас от канарата. Старецът още не беше успял да се доизкаже, когато чух един силен, непрестанно нарастващ тътен, приличен на рева на огромно стадо биволи в американската прерия; в същата минута забелязах, че тези плясъци по морето, или както моряците ги наричат „порения“, стремително преминаха в бързо течение, което се носеше на изток. Пред очите ми това течение придобиваше чудовищна скорост. С всеки миг неговата стремителност и напор нарастваха. За някакви си пет минути цялото море до самия Вург заклокочи с неукротим бяс, но най-силно то бушуваше между Моске и брега. Тук водната шир, прорязана и набраздена от хиляди насрещни потоци, надигнали се изведнъж в бесни конвулсии, съскаше, бучеше, фучеше, въртеше се като спирала в

безбройни гигантски фунии и като вихър летеше на изток с такава невъобразима бързина, с каквато може да се сгромолясва само водопад от някаква планинска стръмнина.

Още след няколко минути цялата картина отново се измени до неузнаваемост. Повърхността на морето стана по-гладка, фуниите една след друга изчезнаха, но отнякъде се появиха грамадни ивици пяна, които по-рано съвсем липсваха. Тези ивици се разрастваха, обхващайки огромно пространство, и като се сливаха една с друга, поглъщаха в себе си кръговото движение на слегналите се водовъртежи, сякаш се готвеха да станат огнище на нов, по-обширен. Неочаквано — съвсем неочаквано — той се появи като напълно отчетлив и ясно очертан кръг, чийто диаметър може бе надминаваше една миля. Този водовъртеж беше опасан с широка ивица святкаща пяна; но нито една частица от тази пяна не влиташе в устата на чудовищната фуния: вътрешността ѝ, доколкото в нея можеше да проникне погледът, представляваше гладка, блестяща черна като ахат водна стена с наклон към хоризонта под ъгъл от приблизително четиридесет и пет градуса, която бясно се въртеше със стремителни конвулсивни тласъци и огласяше въздуха с такъв сърцераздирателен вой — нещо средно между вопъл и рев, — какъвто дори могъщият водопад Ниагара никога не възнася към небесата.

Планината потреперваше в самата си основа и скалата се люлееше. Притиснах лице към земята и в неизразим нервен смут се вкопчих за оскъдната трева.

— Това — промълвих най-сетне аз, обръщайки се към стареца — сигурно е великият водовъртеж Маелстром, нали?

— Така го казват понякога — обади се старецът. — Ние, норвежците, го наричаме Москестром — по името на остров Моске, ей там, по средата.

Обичайните описания на този водовъртеж съвсем не бяха ме подготвили за това, което видях сега. Описанието на Джонас Рамус^[5], може би най-подробното от всички, не дава пи най-малка представа нито за величието, пито за страшната красота на тази сцена, нито за онова непреодолимо завладяващо ни чувство за необикновеност, което потърсва зрителя. На мене не ми е съвсем ясно откъде е наблюдавал авторът това явление и в какво време — във всеки случай не от връх Хелсеген и не през време на буря. Някои места от неговото описание

заслужават да бъдат цитирани заради известни подробности, но езикът му е тъй беден, че ни най-малко не предава впечатленията от това зрелище.

„Между Лофоден и Моске — казва той — дълбочината на океана достига до тридесет и шест — четиридесет клафтера; но от другата страна, към Вург, тя дотолкова се намалява, че тук няма нито един щогоде безопасен проход за корабите и те винаги рискуват да се разбият о камъните дори при най-тихо време. Когато настъпи прилив, течението между Лофоден и Моске бурно се устремява към брега, но оглушителният тътен, с който то при прилив се носи обратно в морето, едва ли може да се сравни дори с шума на най-мощните водопади. Този тътен се чува от няколко левги, а дълбочината и размерите на образуващите се тук ями или фунии са такива, че корабът, който попадне в сферата на тяхното притегляне, неминуемо се грабва от водовъртежа, отива към дъното и там се разбива о камъните; когато морето утихне, изнася отломките на повърхността. Но това затишие настъпва само в интервалите между прилива и отлива при спокойно време и продължава всичко четвърт час, след което вълнението отново постепенно нараства. Когато течението бушува и яростта му се усилва от някоя буря, опасно е да се приближавате до това място на разстояние една норвежка миля. Шхуните, яхтите, корабите, които навреме не са забелязали опасността, загиват в бездната. Често се случва китовете, които са се озовали твърде близко до този котел, да стават жертва на разярения поток; и е невъзможно да се опише бясното им мучене и рев, когато напразно се опитват да изплуват. Веднъж някаква мечка, която плувала от Лофоден към Моске, била въвлечена в една фуния и така ужасно ревяла, че ревят ѝ се чувал на брега. Грамадните стъбла на боровете или елите, погълнати от водовъртежа, биват изнасяни обратно в такъв разнебитен вид, че треските по тях стърчат като четина. Това без съмнение показва, че дъното тук е покрито с остри рифове, в които именно се разбива всичко, което попада във въртящия се поток. Този водовъртеж възниква във връзка с прилива и отлива, които се редуват през всеки шест часа. В 1645 година рано сутринта на Врѳбница той бушуваше с такава сила и грохот, че от къщите, които се намираха по брега, не остана камък върху камък.“

Колкото се отнася до дълбочината, аз нямам представа по какъв начин би могла да се определи в непосредствена близост с фунията. „Четиридесетте клафтера“ посочват, както изглежда, дълбочината на прохода край бреговете на Моске и Лофоден. Дълбочината в средата на течението Москестром, разбира се, е неизмеримо по-голяма и за това не се изискват никакви доказателства: достатъчно е да се хвърли поне един бегъл поглед в бездната на водовъртежа от върха Хелсеген. Гледайки от тази капара ревящия долу Флегетон^[6], не можех да не се усмихна на онова простодушие, с което почтеният Джонас Рамус разказва, като за нещо малко правдоподобно, за случаите с китовите и мечките, понеже, да си призная, за мене беше напълно ясно, че и най-големият линеен кораб, озовал се в пределите на смъртоносното притегляне, би могъл да му се съпротивява не повече, отколкото едно перце на урагана, и би бил в миг погълнат от водовъртежа.

Опитите да се обясни това явление ми се струваха, доколкото ги помня, достатъчно убедителни. Но сега ги възприех напълно по друг начин и те съвсем не ме задоволяваха. По общо признание този водовъртеж, също както и трите други по-малки водовъртежа между островите Варьо, „дължи произхода си не на нещо друго, а на сблъскването на вълните, които по време на прилив и отлив, притиснати между веригите от скали и рифове, яростно се издигат нагоре и се сгромолясват с необузdana сила; по такъв начин колкото е по-висок водният стълб, толкова по-голяма е дълбочината на падането му и естествен резултат от това е фунията или водовъртежът, чиято удивителна способност за всмукване е достатъчно изучена при не толкова грандиозни опити“ — ето какво се казва по този повод в Британската енциклопедия. Кирхер^[7] и други смятат, че в средата на Маелстрома има бездънна пропаст, която излиза на отвъдната страна на земното кълбо в някоя отдалечена негова част — например в Ботническият залив, както определено твърдят други. Това само по себе си нелепо твърдение сега, когато цялата картина беше пред моите очи, ми се стори напълно правдоподобно, но щом споменах за това пред моя водач, с учудване чух от него, че макар и почти всички норвежци да се придържат към това мнение, той сам не го споделя. А колкото се отнася до приведеното по-горе обяснение, той чисто и просто си призна, че не е в състояние да го проумее; и аз се съгласих с него,

защото колкото и да е убедително на книга, тук, пред тази ревяща бездна, то изглежда неразумно и дори глупаво.

— Хайде, достатъчно се нагледахте на водовъртежа — каза старецът, — тъй че сега, ако внимателно заобиколите канарата и седнете тук, откъм защитената от вятъра страна, където не се чува толкова този рев, ще ви разкажа една история, която ще ви убеди, че зная нещичко за Москестрома.

Аз се настаних там, където ме посъветва, и той пристъпи към разказа си.

— Аз и двамата ми братя притежавахме някога заедно добре екипиран ветроходен кораб, около седемдесет тона, и с този платноход обикновено отивахме да ловим риба към островите отвъд Моске, близо до Вург. По време на бурните приливи в морето уловът винаги бива добър, трябва само да избереш подходяща минута и да имаш достатъчно мъжество, за да не я пропуснеш; обаче от всички лофоденски рибари само ние тримата ходехме да ловуваме към островите. Обикновено ловът на риба се извършва значително по-долу, на юг, където може без всякакъв риск да се рибарствува по всяко време — затова и всички предпочитат да ловуват там. Обаче тук, сред скалите, имаше избрани местенца, където не само че се въдеше всякаква рядка риба, но и уловът беше много по-богат, тъй че ние понякога успявахме за един ден да наловим толкова, колкото по-страхливите не хващаха и за седмица. С една дума това беше своего рода отчаяно предприятие: вместо да влагаме в него труд, ние рискувахме главите си и храбростта ни заменяше капитала.

Платнохода си държахме в едно малко заливче, приблизително на около пет мили по-нагоре оттук по крайбрежието и обикновено в хубаво време, ползувайки се от затишието, което траеше четвърт час, пресичахме главното течение на Москестрома малко по-нагоре от ямата и хвърляхме котва някъде около Отерхолм или Сандфлезен, където не бушува толкова прибойт. Оставахме тук, докато отново не настъпваше затишие, и тогава, като вдигнехме котва, се връщахме в къщи. Ние никога не се впускахме в подобно пътешествие, ако нямаше надежден бейдевинд (такъв, за който можеше да се гарантира, че няма да стихне до нашето връщане), и рядко грешахме в предположенията си. За шест години само два пъти бяхме принудени да престоим цяла нощ на котва поради пълно безветрие — наистина рядко явление в

тукашните места; а веднъж се наложи да се задържим почти цяла седмица в риболовните райони и едва не пукнахме от глад, защото щом пристигнахме, надигна се буря и излишно беше дори и да се мисли за прекосяване на разбушувалото се течение. Ние, разбира се, щяхме непременно да бъдем отнесени в морето, понеже водовъртежът така мятеше и въртеше шхуната, че котвата се заплете и се влачеше по дъното, но за щастие попаднахме в едно от напречните течения, които тук са много — днес ги има, утре не, — и то ни изтласка към остров Флимен, където успяхме да пуснем котва.

Не мога да опиша и една двадесета част от онези затруднения, с които ни се случваше да се сблъскваме в „риболовния район“ (тъй като това място е гадно дори и в тихо време). Обаче ние се изхитрявахме винаги благополучно да минем страшната пропаст на Москестрома, макар и да си призная понякога да изгубвах и ума и думата, когато ни се случваше да се озовем във водите му с някаква си минутка по-рано или по-късно от затишието. Често пъти вятърът се оказваше по-слаб, отколкото ни се струваше, когато излизахме на лов, и нашият платноход се движеше не тъй бързо, както ни се искаше, а течението пречеше да го управляваме. По-големият ми брат имаше син на осемнадесет години, аз също имах двама здрави юнаци. Те, разбира се, биха ни били голяма подкрепа в такива случаи — и на веслата, пък и по време на лова, — но макар самите ние всеки път да отивахме на риск, не смеехме да излагаме на опасност живота на нашите деца, защото, да си кажа правото, това беше смъртна опасност.

След няколко дни ще се навършат три години, откак стана онова, за което искам да ви разкажа. То се случи на десети юли хиляда осемстотин и... година. Жителите от тукашните места никога не ще забравят този ден, понеже такъв страшен ураган, какъвто свирепствуваше тогава, още никога не са изпращали небесата. Обаче цялата сутрин и след пладне духаше мек, устойчив югозападен вятър и слънцето светеше ярко, тъй че дори и най-старият от рибарите не можа да предугади онова, което се случи.

Към два часа след пладне ние тримата — двамата ми братя и аз — спряхме до островите и много скоро натоварихме шхуната си с превъзходна риба, която в този ден, както всички забелязахме, беше в таква голяма изобилие, каквото досега никога не бяхме виждали. Беше точно седем *според моя часовник*, когато вдигнахме котва и

тръгнахме обратно, за да пресечем опасното течение на Стром през самото затишие, а то, както добре знаехме, трябваше да настъпи в осем часа.

Излязохме под свежия вятър, който ни подгонваше откъм щирборда, и известно време бързо се движехме напред, без да мислим за някаква опасност, защото и наистина не виждахме никакви причини да се страхуваме. Изведнъж насреща ни задуха вятър от Хелсеген. Това беше нещо съвсем необикновено — никога по-рано такова нещо не ни се е случвало — и сам не зная защо, някак си не се почувствувах добре. Опънахме платната по вятъра, но пак не се помръдвахме от мястото си поради насрещното течение и аз вече се канех да предложа на братята си да свърнем обратно и да хвърлим котва, но в този миг, като се озърнахме, видяхме, че над хоризонта е надвиснал някакъв необикновен, съвсем медночервен облак, който растеше с невероятна бързина.

Между това връхлетелият ни отпред вятър утихна, настъпи пълно затишие и само течението ни клатушкаше на всички страни. Но това продължи тъй кратко, че ние дори не успяхме да помислим какво би могло да означава. Не мина и минута и ни връхлетя буря, още една минута — и небето се заоблачи, морето се разпени и внезапно настъпи такъв мрак, че престанахме да се виждаме.

Безсмислено е и да се опитвам да описвам този ураган. Нито един от най-старите норвежки моряци не е виждал подобно нещо. Успяхме да свием платната, преди да ни връхлети халата, но още при първия порив на вятъра и двете ни мачти рухнаха зад борда, сякаш ги отрязаха, и гротмачтата повлече подире си по-малкия ми брат, който се беше привързал с нея за по-сигурно.

Нашият кораб се отличаваше с необикновена лекота, той се плъзгаше по вълните като перце. По цялата палуба нямаше никакъв отвор, освен един малък люк в носовата част; ние обикновено затваряхме плътно този люк, преди да преминем през Стром, за да не ни залее „поренето“. И ако не беше тази предпазливост, ние веднага бихме отишли на дъното, защото за няколко секунди съвсем се заровихме във водата. По какъв начин по-големият ми брат избягна гибелта, не мога да кажа, нямаше възможност да го попитам за това. А аз, щом фокът биде изтръгнат от ръцете ми, се хвърлих ничком на палубата и като опрях крака в планшира, вкопчих се с все сили за

римболта в основата на фокмачтата. Естествено, аз го направих съвсем инстинктивно — и това беше без съмнение най-доброто нещо, което можех да сторя, защото в този миг не бях способен да мисля.

За няколко секунди, както вече ви казах, ние бяхме напълно залени и аз лежах, без да дишам, вкопчил се с две ръце за рима. Когато почувствувах, че силите ми изменят, аз се приповдигнах на колене, без да изпускам халката от ръце, и подадох глава от водата. В това време нашето корабче се разтърси, буквално като пес, изскочил от вода, и по такъв начин някак си се измъкна от потока. Аз се намирах в някакво вцепенение, но с всички сили се стараех да се овладеея и да съобразя какво да правя, когато изведнъж някой ме улови за ръката. Оказа се, че това е по-големият ми брат и аз страшно се зарадвах, защото бях вече сигурен, че е отнесен в морето. Но радостта ми мигновено се смени с ужас, когато той приближи устни до ухото ми и изкрещя една дума: „*Москестром!*“

Не мога да ви предам какво почувствувах в тази минута. Аз се затресох от главата до краката, сякаш в някаква ужасна треска. Добре разбрах какво означаваше в неговите уста тази една-единствена дума. Вятърът ни тласкаше напред, право към водовъртежа на Строма и нищо не можеше да ни спаси!

Вие разбирате, че обикновено, пресичайки *течението* на Строма, ние винаги се стараехме да се държим колкото се може по-горе, по-надалече от водовъртежа, дори в най-тихо време, и при това зорко следяхме за началото на затишието, а сега ни носеше в самия котел, и то при такъв ураган. „Но нали ще попаднем там навярно в самото затишие — помислих си аз. — Все още има мъничка надежда.“ И веднага се изругах: само един луд можеше да се надява на нещо. Аз много добре знаех, че сме обречени, дори и да бяхме на някакъв десет пъти по-мощен боен кораб с деветдесет оръдия.

По това време първият бесен напор на бурята утихна или може би ние не го чувствувахме така, защото вятърът духаше в кърмата ни, но затова пък вълните, които отначало лягаха ниско, притиснати от вятъра, и само се пенеха, сега се надигнаха и се превърнаха в цели планини. В небето също така настъпи някаква странна промяна. Наоколо от всички страни то беше черно като катран и изведнъж точно над главите ни се прокъса кръгло прозорче и в тази внезапна пролука на чистата, ясна, дълбока синевина засия пълната луна с такава ярка

светлина, каквато аз никога не съм виждал в живота си. Тя освети всичко наоколо и всичко изпъкна с необикновена яснота. О, боже, какво зрелище освети тя със своята светлина!

Няколко пъти се опитах да заговоря с брат си, но кой знае защо, шумът до такава степен се усили, че колкото и да се стараех, той не можеше да чуе нито една дума, въпреки че аз с всички сили му крещях право в ухото. Изведнъж той поклати глава и бледен като смърт повдигна пръст, сякаш искаше да каже: „*Слушай!*“

Отначало не можах да разбера, на какво иска да ми обърне внимание, но тутакси ми се мярна през ума една страшна мисъл. Извадих от джоба си часовника, повдигнах го към светлината и погледнах циферблата. *Беше спрял в седем часа! Ние бяхме пропуснали времето на затишието и водовъртежът на Строма сега бушуваше с всички сили.*

Ако корабът е скован здраво, добре екипиран и не е много натоварен, при силна буря в открито море вълните винаги сякаш се плъзгат изпод него; на хора, несвикнали с морето, това се струва странно, но на нашия морски език го наричат „*да яхнеш вълните*“.

Та ето, досега ние твърде благополучно „се крепяхме на седлото“, когато изведнъж една огромна вълна ни подхвана точно под кърмата и като полетя, помъкна ни нагоре, все по-високо и по-високо, сякаш в самото небе. Никога не бих повярвал, че вълна може да се издигне тъй високо. А после, въртейки се и плъзгайки се, ние стремглаво се спуснахме надолу, тъй че дъхът ми спря и ми притъмня пред очите, сякаш падах в съня си от някаква висока, висока планина. Но докато бяхме още горе, успях да хвърля поглед встрани и този единствен поглед беше достатъчен. Веднага разбрах къде се намираме. Водовъртежът Москестром лежеше право пред нас, на разстояние около четвърт миля, но тъй не приличаше на обикновения Москестром, както ей този водовъртеж, който виждате, не прилича на воденичен ручей. Ако още по-рано не бях се досетил къде сме и за какво трябва да бъдем готови, не бих познал това място. И неволно затворих очи от ужас. Клепачите ми от само себе си конвулсивно се свиха.

Сигурно бяха изминали не повече от две-три минути, когато изведнъж почувствувахме, че вълните се отдръпнаха и ни облива пяна. Корабът рязко се обърна на левия борд и стремително се понесе

напред. В същия този миг оглушителният грохот на вълните съвсем потъна в някакво пронизително пицнене — представете си няколко хиляди парахода, които едновременно свистят с всичките си комини, изпускат пара. Ние се озовахме сега в ивицата пяна, която винаги заобикаля водовъртежа, и аз помислих, разбира се, че ей сега ще ни запокити в бездната, която само смътно различавахме, защото кръжахме над нея с невероятна бързина. Нашата шхуна сякаш съвсем не се потапяше във водата, а се плъзгаше като мехур по повърхността на вълните. Десният борд беше обърнат към водовъртежа, а отляво се извисяваше необятният, напуснат от нас океан. Той се издигаше подобно на огромна стена, която конвулсивно се възправяше между нас и хоризонта.

Това може да изглежда странно, но, когато се озовахме вече в самата паст на водната бездна, аз бях по-спокоен, отколкото тогава, когато едва-що се приближавахме към нея. Като си казах, че няма на какво да се надявам, аз почти се избавих от оня страх, който така ме парализираше отначало. Вероятно отчаянието беше опънало нервите ми.

Може да изглежда като самохвалство, но ви казвам истината: започнах да си въобразявам колко трябва да е величествено да загине от такава смърт и колко е безразсъдно пред тъй чудесната проява на Божието всемогъщество да мисля за такава дреболия като собствения ми живот. Струва ми се, че дори се изчервих от срам, когато тази мисъл се мярна в ума ми. След известно време мислите ми се обърнаха към водовъртежа и ме обзе чувство на горещо любопитство. Аз положително чувствавах *желание* да проникна в дълбочината му и ми се струваше, че си заслужава да пожертвувам живота си за това. Аз само много съжалявах, че никога вече няма да мога да разкажа на старите си другари, останали на сушата, за онези чудеса, които ще видя. Разбира се, странно е, че у един човек пред лицето на смъртта възникват такива нелепи фантазии; аз сетне често мислех, че може би това кръжене над бездната малко е поразмътило разума ми.

Имаше впрочем още едно обстоятелство, което ми помогна да се овладеея: това беше липсата на вятъра, който сега не достигаше до нас. Както сами видяхте, ивицата пяна се намира значително по-долу от равнището на океана — той се възправяше над нас като висока, черна, необозрима стена. Ако никога не ви се е случвало да бъдете на море

през време на силна буря, вие не ще сте в състояние дори да си представите до какво изстъпление може да доведат вятърът и плясъкът на вълните. Те заслепяват, оглушават, не позволяват да си поемете дъх, лишават ви от всяка способност да действувате и да съобразявате. Но сега ние бяхме почти избавени от тези неприятности — тъй осъденият на смърт престъпник се ползува в затвора с някои малки привилегии, от които е бил лишен, когато участта му още не е била решена!

Колко пъти извършихме кръг по края на водовъртежа, не е възможно да се каже. Въртя ни може би около един час; ние не плувахме, а сякаш летяхме, придвижвайки се все повече към средата на пояса, после все по-близо и по-близо към зловещия му вътрешен край. През цялото това време аз не изпусках от ръце рима. По-големият ми брат лежеше на кърмата хванал се за едно малко празно буре, привързано към нея; това беше единствената вещ на палубата, която връхлетелият ураган не бе отнесъл в морето. Но когато вече съвсем се приближихме към края на фунията, брат ми изведнъж изпусна от ръце бурето и като се хвърли към рима, извън себе си от ужас се опитваше да откъсне от него ръцете ми, понеже не можеше да се вкопчим и двамата за него. Никога в живота си не съм изпитвал толкова огорчение, както от тази му постъпка, макар и да разбирах, че сигурно е изгубил разума си, че съвсем се е побъркал от страх. И мисъл не ми минаваше да се боря с него. Знаех, че на никого от нас няма да помогне това, дали ще се държим за нещо или не. Отстъпих му халката и се прехвърлих на кърмата към бурето. Не представляваше голям труд да направя това, защото нашата шхуна при своето въртене се държеше доста устойчиво, не наклоняваше борд встрани и само се полюляваше назад и напред от гигантските тласъци и тръпки на водовъртежа. Едва бях успял да се настаня на новото си място, когато изведнъж рязко се прекатурнахме на десния борд и стремглаво се понесохме в бездната. Набързо прошепнах молитвата си и реших, че всичко е свършено.

Щом почувствувах това шеметно падане, аз инстинктивно се вкопчих с всички сили в бурето и затворих очи. В течение на няколко секунди не се решавах да ги отворя; очаквах, че ей сега ще загинем и не разбирах защо още не съм встъпил в смъртна схватка с потока. Но секундите минаваха една след друга, а аз бях още жив. Престанах да чувствавам, че летим надолу; шхуната, изглежда, се движеше съвсем

тъй, както и по-рано, когато се намираше в ивицата на пяната, с тази само разлика, че сега тя като че ли седеше по-дълбоко във водата. Събрах кураж, отворих очи и се огледах наоколо.

Никога не ще забравя чувството на благоговеен трепет, ужас и възторг, които ме обхванаха. Шхуната сякаш беше повиснала, задържана от някаква вълшебна сила на половината си път към бездната, върху вътрешната повърхност на огромна кръгла фуния с невероятна дълбочина; нейните съвършено гладки стени би могло да бъдат взети за абаносово дърво, ако не се въртяха с шеметна бързина и не отразяваха от себе си мъждукащото, призрачно сияние на лунните лъчи, които като златен поток се струяха покрай черните склонове, прониквайки далеко навътре, в самите недра на пропастта.

Отначало бях тъй замаян, че не можех нищо да различа. Страшно, всеобхващащо величие — ето всичко, което се откри пред зрението ми. Когато мъничко дойдох на себе си, погледът ми неволно се устреми надолу. В тази посока за очите нямаше никакви прегради, понеже шхуната висеше върху наклонената повърхност на фунията. Тя се държеше съвсем равно, с други думи палубата ѝ представляваше плоскост, паралелна на плоскостта на водата, но тази последната рязко се спускаше, като образуваше ъгъл, по-голям от четиридесет и пет градуса, тъй че ние сякаш лежахме на хълбок. Обаче аз не можех да не забележа, че и при такова положение почти без труд запазвах равновесие; навярно това се обясняваше със скоростта на нашето въртене.

Лунните лъчи като че ли опипваха самото дъно на бездната, но аз както по-преди не можех нищо да различа, понеже всичко беше обвито с гъста мъгла, а над нея висеше една блестяща дъга, подобна на тесния, люлеещ се мост, който по думите на мюсюлманите е единственият преход от Времето към Вечността. Тази мъгла или воден прах възникваха вероятно от сблъскването на гигантските стени на фунията, когато те всички изведнъж се срещнеха на дъното, но ревът, който се издигаше от тази мъгла и летеше към небесата, аз не се наемам да опиша.

Когато се откъснахме от горния пояс на пяната и се озовахме в бездната, изведнъж бяхме завлечени на много голяма дълбочина; но след това съвсем не се спускахме равномерно. Ние се носехме все в кръг и в кръг не с равно, плавно движение, а със стремителни скокове

и тласъци, които ту ни запокитваха само на някакви си стотина ярда, ту ни караха да летим така, че ние изведнъж описвахме едва ли не пълна окръжност. И с всяко завъртване се спускахме бавно, но много забележимо все по-надолу и по-надолу.

Озъртайки се наоколо и вглеждайки се в огромната черна пропаст, по стените на която кръжахме, аз забелязах, че нашият кораб не беше единствената плячка, уловена от устата на водовъртежа. Над нас и под нас се виждаха отломки от кораби, грамадни греди, стъбла на дървета и маса дребни предмети — различна покъщнина, счупени сандъци, дъски, бурета. Аз вече говорих за онова неестествено любопитство, което ме завладя, като измести първоначалното чувство на безумен страх. То сякаш все по-силно се разгаряше в мене, докато все по-близо и по-близо се придвижвах към страшния край. Аз с необикновен интерес разглеждах сега всичките тези предмети, които се въртяха заедно с нас. *Може би* съм сънувал, защото дори се развличах от това да отгатвам кой от тях по-скоро ще отлети в клокочещата разпенена бездна. Ето този бор, казвах си аз, ей сега непременно ще направи съдбоносния скок, ще се гмурне и ще изчезне — и аз бях много разочарован, когато скелетът на холандския търговски кораб го изпревари и се гмурна пръв. Най-сетне, след като няколко пъти се мъчех да отгатна и всеки път сгрешавах самият този факт — поради неизменната погрешност на моите догадки — ме наведе на една мисъл, от която отново целият затреперах от главата до краката, а сърцето ми пак неудържимо затуптя.

Но причина за това не беше някакъв нов ужас, а едно смътно предчувствие на *надежда*. Тази надежда беше извикана на живот от известни спомени и в същото време от моите сегашни наблюдения. Аз си припомних всичките тези вехтории, с които е осеян брегът на Лофоден, всичко, което някога е било погълнато от Москестрома и после изхвърлено от него обратно. В по-голямата си част това бяха напълно разрушени предмети, изпочупени и накълцани до такава степен, че треските по тях стърчаха, но в съзнанието ми ясно изпъкна, че *някои* от тях съвсем не бяха обезобразени. Аз не можах да намеря на това никакво друго обяснение, освен че от всички тези предмети само онези, които се бяха превърнали в отломки, са *били завлечени на дъното*, а другите — затова ли, че много по-късно са попаднали във водовъртежа или по някаква друга причина — са се спускали твърде

бавно и не са успявали да достигнат дъното, тъй като е настъпвал приливът или отливът. Аз бях готов да допусна, че и в единия, и в другия случай те са могли да бъдат изнесени на повърхността на океана, без да се изложат на участта на онези предмети, които са били всмукани по-рано или кой знай защо са потънали по-бързо. При това аз направих още три важни наблюдения. Първо, като общо правило колкото повече бяха предметите, толкова по-бързо те се спущаха; второ, ако от две тела с еднакъв обем едното имаше сферична, а второто *каквото и да било друга форма*, сферичното се спущаше по-бързо; трето, ако от две тела с еднаква големина едното имаше цилиндрична, а второто, *каквато и да било друга форма*, цилиндричното потъваше по-бавно. След като се спасих, аз няколко пъти разговарях на тази тема с нашия стар учител. От него именно научих тези думи, „цилиндър“ и „сфера“. Той ми обясни, макар и аз да забравих това обяснение, по какъв начин онова, което ми се случи да наблюдавам, било всъщност естествена последица от формата, която са имали плуващите предмети, и защо се получаваше така, че цилиндърът, попаднал във водовъртежа, оказваше по-голямо съпротивление на неговата поглъщаща сила и се всмукваше по-трудно, отколкото което и да било друго, равно на него по обем тяло, което имаше някаква друга форма.^[8]

Още едно удивително обстоятелство в голяма степен подкрепяше наблюденията ми и именно то главно ме подтикна да се възползувам от тях за своето спасение: всеки път, когато описвахме кръг, ние изпреварвахме ту буря, ту рея или отломка от мачта и много от тези предмети, които бяха на едно равнище с нас в онази минута, когато аз току-що отворих очи и видях тези чудеса на водовъртежа, сега кръжаха високо над нас и сякаш почти не бяха се помръднали от своето първоначално място.

Повече не се двоумих. Реших да се привържа колкото се може по-здраво о бурето за вода, за което се държах, да отрежа въжето, което го прикрепваше към кърмата, и да се хвърля във водата. Опитвах се със знаци да привлека вниманието на брат си, показвах му плаващите покрай нас бурета и с всички сили се стараех да му обясня какво именно се каня да направя. Струва ми се, че в края на краищата той разбра намеренията ми, но — така ли беше това или не — само безнадеждно поклати глава и не пожела да се помръдне от мястото си.

Беше невъзможно да го стигна: всяка секунда отлагане заплашваше с гибел. И тъй със свито сърце предоставих брат си на собствената му участ, завързах се о бурето със самото въже, с което то беше прикрепено към кърмата, и без да се колебаю повече, хвърлих се в бездната.

Резултатът се оказа точно такъв, какъвто се надявах, че ще бъде. Тъй като сам ви разправам тази история — вие виждате, че наистина съм се спасил — и знаете вече по какъв начин съм успял да се спася, а следователно можете и да предугадите всичко, което още не съм доизрекъл, ще се постарая с няколко думи да завърша разказа си. Измина може би час или малко повече, откак напуснах шхуната, която вече успя да се спусне значително по-долу от мене, когато изведнъж тя бързо се преобърна три-четири пъти и отнасяйки със себе си скъпия ми брат, се гмурна в бездната и завинаги изчезна от очите ми в бушуващата пяна. Бурето, към което бях завързан, беше изминало малко повече от половината разстояние до дъното на фунията от онова място, където скочих, когато в недрата на водовъртежа настъпи решителна промяна. Полегатите стени на гигантската фуния започнаха внезапно и стремително да губят своята стръмнина, бурното ѝ въртене постепенно се забавяше. Мъглата и дъгата малко по малко изчезнаха и дъното на бездната сякаш започна полека да се издига. Небето беше ясно, ветровете утихнаха и пълната луна, сияейки, клонеше към запад, когато се озовах на повърхността на океана срещу бреговете на Лофоден, на същото онова място, където *току-що зееше* пропастта на Москестрома. Това беше часът на затишието, но по морето след урагана все още се издигаха грамадни вълни. Течението на Строма стремително ме подхвана и след няколко минути бързо ме отнесе към риболовните „райони“. Изтощен от умора, аз бях прибран от един кораб и (сега, когато опасността мина) нямах сили да промълвя нито дума от преживяния ужас. Тези, които ме издърпаха на борда, бяха мои стари приятели и всекидневни другари, но те не ме познаха, както не биха могли да познаят някой пътник от страната на духовете. Косите ми, в навечерието още гарвановочерни, бяха станали, както сами виждате, съвсем бели. Казват, че уж целият израз на лицето ми се бил променил. Разправих им историята си, но не я повярвах. Сега я разправам на вас и едва ли мога да очаквам, че ще ми гласувате повече доверие, отколкото веселите лофоденски рибари.

[0] За пръв път публикувано в списание „Грейъм Мегъзин“ (май 1841). — Обяснителна бележка на редактора на бълг. издание. ↑

[1] Демокрит от Абдера (около 460–370 г. пр.н.е.) — велик древногръцки философ материалист, един от основоположниците на теорията за атомите. Под „кладенеца на Демокрит“ се разбира безкрайността, в която той си е представял движението на атомите. — Обяснителна бележка на редактора на бълг. издание. ↑

[2] Джоузеф Гленвил (1636–1680) — английски свещеник и философ. — Обяснителна бележка на редактора на бълг. издание. ↑

[3] Морето на мрака (лат.) — Б.пр. ↑

[4] Става дума за древния арабски географ от 12 в. Ал Идриси, наричан нубиец, тъй като през 17 в. съчиненията му били преведени на латински език със заглавието „География на Нубия“. — Обяснителна бележка на редактора на бълг. издание. ↑

[5] Джонас Рамус (1649–1718) — норвежки историк. — Обяснителна бележка на редактора на бълг. издание. ↑

[6] Флегетон — в гръцката митология огнена река, заобикаляща подземното царство. — Обяснителна бележка на редактора на бълг. издание. ↑

[7] Атанасиус Кирхер (1601–1680) — немски учен, според теорията на когото земята представлявала твърдо тяло с куха вътрешност, запълнена с огън, вода и въздух. — Обяснителна бележка на редактора на бълг. издание. ↑

[8] Вж. Архимед, „De Incidentibus in Fluido“, кн. 2. — Б.а. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.